

**Aandachtspunten bij de Beleidsbrief 2015-2016
Werk, Economie, Wetenschap en Innovatie**

De VLIR heeft de Beleidsbrief 2015-2016 Werk, Economie, Wetenschap en Innovatie met veel interesse gelezen. De universiteiten wensen een aantal specifieke aandachtspunten betreffende Wetenschap en Innovatie mee te geven aan de bevoegde Vlaamse minister Philippe Muyters. Deze nota is tot stand gekomen na besprekingen binnen de VLIR en zijn werkgroepen in het domein Onderzoek. De VLIR keurde dit unaniem goed op 16 december 2015.

1. Financieel kader voor Onderzoek en Ontwikkeling (O&O)

De VLIR blijft uiteraard positief t.o.v. de ambitie van de Vlaamse Regering om tegen 2020 de Europese 3%-norm voor O&O-investeringen te behalen. Ze benadrukt het belang van een nauwgezette opvolging van de investeringen in O&O, die maximaal moeten renderen. In 2013 behoorde Vlaanderen nog tot de kopgroep van innovatieleiders, nu is Vlaanderen een innovatievolger¹. We moeten hier de ambitie hebben om aan de top te staan. Dit kan alleen door bijkomend en blijvend te investeren in innovatie, in mensen en kennis, want onderzoek is hoofdzakelijk mensenwerk, zoals terecht aangegeven wordt in de beleidsbrief. Vlaanderen heeft in vergelijking met andere landen nog steeds te weinig onderzoekers / doctors. Het percentage afgestudeerden met een doctoraatsdiploma t.o.v. de referentiepopulatie op de typische leeftijd van afstuderen in 2012 ligt voor Vlaanderen (2%) juist boven het EU-27 gemiddelde (1,80%), maar nog steeds onder het niveau van koplopers zoals Zwitserland (3,4%), Zweden (2,8%), Duitsland en Finland (2,7%), Denemarken en het VK (2,4%)².

De investeringen die Vlaanderen zal doen, moeten alle schakels van de innovatieketen ten goede komen en evenwichtig ingezet worden op gericht en niet-gericht onderzoek. Zo lezen we in de beleidsbrief dat de Vlaamse overheid in 2015 1,308 miljard euro voor O&O investeerde (ongeveer 50,1% bestemd voor niet-gericht en 49,9% voor het gericht onderzoek). Deze balans blijft de komende jaren best bewaard.

Vanaf 1 januari 2016 zal het programma voor Strategisch Basisonderzoek (SBO) overgaan naar het vernieuwde Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO). De beleidsbrief vermeldt de intentie tot het verder uitbouwen van de financiering van het SBO. De VLIR staat positief tegenover extra middelen voor SBO, voor zover dit niet ten koste gaat van bestaande financieringskanalen en de juiste balans behouden blijft tussen gericht en niet-gericht onderzoek.

2. Hogere slaagkansen FWO

De Vlaamse Regering gaf vorig jaar te kennen zich te willen engageren om de slaagkansen voor projecten en mandaten te verhogen. Dat is dringend nodig: de succeskansen bij het FWO zijn nu al tot een spijtig dieptepunt gezakt. In de beleidsbrief wordt het heikele punt van de lage slaagkansen bij het FWO terecht opnieuw, maar wel bijzonder kort aangehaald, en dit in tegenstelling tot andere initiatieven (bijna alle top down) die concreet uitgewerkt worden in de beleidsbrief. Er worden geen oplossingen of mogelijke pistes aangereikt. Nochtans is het probleem niet minder urgent (geworden).

De lage slaagkansen werken demotiverend zowel voor aanvragers als beoordelaars/referees. De onderzoekers moeten veel tijd steken in het zoeken naar financiering van hun onderzoek waardoor er nog minder tijd overblijft voor het eigenlijke onderzoek. De referees/beoordelaars verliezen hun motivatie om de nodige tijd te investeren in het grondig evalueren van de projectaanvragen, als ze moeten vaststellen dat maar een kleine fractie gehonoreerd wordt. Veel excellente onderzoeksinitiatieven worden aldus in de kiem gesmoord, en dat terwijl onze kennis en

¹ Regional Innovation Scoreboard 2014, European Commission, p. 4

² Vlaams Indicatorenboek 2015, digitale versie, hoofdstuk 3, extensietabel 12

innovatiepotentieel de belangrijkste drijfveren van onze economie zijn. Fundamenteel onderzoek is de voedingsbodem van deze innovatie.

De druk op de onderzoeksmiddelen zal alleen maar toenemen. Niet enkel ten gevolge van de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten, maar ook door de uitbreiding van de toegang tot FWO-middelen met andere kennisinstellingen dan de universiteiten, en door de groei van het ZAP-kader, zal het aantal aanvragers bij het FWO nog flink verder stijgen. De universiteiten zijn uiteraard tevreden dat de Vlaamse Regering het beloofde groeipad voor ZAP wil respecteren, maar merken wel op dat zonder bijkomende investeringen in onderzoeksbudgetten, deze extra professoren hun onderzoeksoopdracht niet kunnen uitvoeren. Daarnaast vormt de stijgende kost van de doctoraatsbeurzen een bijkomend aandachtspunt.

Er zijn in het verleden reeds verschillende stappen gezet om het aantal indieners te beperken, de toegangs- en selectievoorwaarden te verstrengen, maar extra middelen blijven absoluut nodig om de slaagkansen voor projecten en mandaten daadwerkelijk te verhogen, ten opzichte van een zelfde aantal aanvragen.

In de beleidsbrief wordt vermeld dat bij de hervorming van de selectieprocedures van het FWO een verruimde rol voor het Bijzonder Onderzoeksfonds (BOF) aan bod kan komen. De universiteiten staan uiteraard positief tegenover een verruimde rol en meer slagkracht en middelen voor het BOF dat hen in staat stelt om eigen accenten te leggen in hun onderzoeksbeleid. Maar de VLIR vindt dat dit los staat van de hervorming van de selectieprocedures van het FWO, waarmee de beleidsbrief deze intentie lijkt te willen koppelen.

3. Een nieuw kader voor beleidsrelevant wetenschappelijk onderzoek

In hun advies bij de Beleidsnota 2014-2019 Werk, Economie, Wetenschap en Innovatie (dd. 17 december 2014) gaven de universiteiten aan dat ze het erg belangrijk vonden dat het beleid van de overheid voorzien werd van en zich kon blijven baseren op kwaliteitsvol onderzoek. De VLIR stelt vast dat de Vlaamse Regering een nieuw kader uitgetekend heeft voor de wetenschappelijke beleidsondersteuning van de overheid. Zo keurde de Vlaamse Regering recent de oproep voor een Steunpunt Economie en Onderzoek goed, weliswaar in sterk afgeslankte vorm.

In de nieuwe context worden de beleidsdomeinen zelf geresponsabiliseerd om eigen initiatieven op te zetten. Het initiatief ligt nu dus steeds bij de individuele vakministers wat potentieel een versnippering betekent van het beleidsvoorbereidend onderzoek in Vlaanderen. Een coherente visie schijnt te ontbreken. Daarnaast blijft er nog steeds onzekerheid over het voortbestaan van relevante steunpunten. Door deze discontinuïteit dreigt de opgebouwde expertise, zowel het menselijk kapitaal als beleidsrelevante data(reeksen) die voor internationale vergelijkingen gebruikt worden, verloren te gaan en worden hiermee ook de investeringen van de voorbije jaren teniet gedaan. De VLIR is beschikbaar voor suggesties over de wijze waarop het beleidsrelevant onderzoek en de beschikbaarheid van datareeksen, in de toekomst kunnen worden gecontinueerd.

4. Toekomst van de IUAP

De VLIR stelt met genoegen vast dat de overname van het federale programma met betrekking tot de Interuniversitaire Attractiepolen (IUAP) wordt voorbereid en dat het nieuwe programma in co-beheer tussen het FWO en FNRS een doorstart zal kennen. De universiteiten gaven in hun brief aan minister Muyters (dd. 10 september 2015) ook aan dat deze twee instellingen de nodige kwaliteitsgaranties bieden voor zowel het wetenschappelijk als administratief beheer van het IUAP-programma. Minister Marcourt gaf op 24 november 2015 in de Commissie hoger onderwijs van het Parlement van de Franstalige Gemeenschap eveneens een positief signaal over de verderzetting van het IUAP-programma.

De universiteiten wensen betrokken te worden bij het overleg over het samenwerkingsakkoord tussen de Gemeenschappen en de uitvoeringsmodaliteiten in het kader van de verderzetting van het IUAP-programma. Zij dringen aan om deze volgende stappen met urgentie te zetten in 2016. Het nieuwe kader en de financiële engagementen dienen in de loop van volgend jaar duidelijk te zijn voor alle betrokkenen. Opdat de nieuwe IUAP-projecten kunnen starten op 1 januari 2018, is een oproep in het najaar van 2016 aangewezen.

5. Internationaliseringsstrategie voor onderzoek

De VLIR stelde vorig jaar met genoeg vast dat de Vlaamse Regering sterk wil inzetten op Europese en internationale samenwerking op onderzoeksgebied, maar wenste hierbij wel te benadrukken dat dit niet ten koste mag gaan van de reguliere onderzoeksfinanciering. Om voluit voor Europa te kunnen gaan, moet de basis wel in orde zijn.

5.1. Sterke deelname van universiteiten in KP7

De Vlaamse universiteiten presteerden opnieuw bijzonder goed in hun deelname aan het Zevende Kaderprogramma (KP7)³. Deze sterke deelname van universiteiten in KP7 was enkel mogelijk dankzij de jarenlange financiële investeringen van de Vlaamse overheid in de universitaire fondsen voor onderzoek en innovatie, zoals BOF en FWO.

Het succes van de Vlaamse universiteiten in KP7 is ook mede te danken aan de investeringen in het menselijk kapitaal, en in het bijzonder de postdoctorale onderzoekers die een belangrijke rol spelen in het universitaire en bredere innovatielandschap. Postdoctorale onderzoekers spelen een cruciale rol bij het aantrekken van internationale onderzoeksfinanciering, o.a. door innovatieve voorstellen te formuleren, de internationale onderzoeksprojecten te beheren en in het kader hiervan doctorandi te begeleiden.

De universiteiten worden nu echter geconfronteerd met besparingen op dit onderzoekskader. Er dreigen in België meer dan 200 postdoctorale onderzoeksmandaten op termijn verloren te gaan indien er geen maatregelen genomen worden. De universiteiten gaven in hun brief van 1 oktober 2015 reeds aan dat dit een sterke aderlating zou betekenen zowel voor het niet-gericht als gericht onderzoek en dat dit een substantiële negatieve impact zal hebben zowel op innovatie als valorisatie. De deelname van de Vlaamse universiteiten aan Europese Kaderprogramma's komt hiermee dan ook sterk in het gedrang.

5.2. Verbeterde en efficiëntere NCP-werking

De VLIR stelde in haar nota van 17 december 2014 voor om werk te maken van een verbeterde en efficiëntere dienstverlening van de Vlaamse Horizon 2020 NCP-systemen met het oog op een multidisciplinaire en versterkte participatie van de Vlaamse deelnemers in Horizon 2020. Een plan van aanpak werd ondertussen op initiatief van de universiteiten en in samenwerking en overleg met de strategische onderzoekscentra (SOCs), hogescholen en VOKA voorbereid. De VLIR kijkt dan ook hoopvol uit naar de concrete uittekening van een vernieuwde en geoptimaliseerde NCP-werking, zoals aangekondigd in de beleidsbrief. Dit gebeurt best op korte termijn zodat nog ingespeeld kan worden op Horizon 2020.

5.3. EFRO / Interreg

In de beleidsbrief geeft minister Muylers aan dat de Vlaamse overheid via het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)-Vlaanderen en Interreg het Vlaams beleid wil versterken op het vlak van het stimuleren van economie en innovatie met Europese middelen. De Vlaamse universiteiten

³ Vlaamse deelname aan Europese financieringsprogramma's 2007-2013, EWI, augustus 2015

stellen vast dat de administratie van de EFRO / Interregprojecten momenteel erg moeilijk loopt, ook in vergelijking met andere Europese programma's zoals H2020. Als belangrijke oorzaken hiervoor zien zij:

- er worden onrealistische zaken geëist van / verantwoordelijkheden gelegd bij projectcoördinatoren;
- financiële richtlijnen lopen erg uit elkaar, wijzigen vaak, zijn onduidelijk en creëren zo rechtsonzekerheid;
- inefficiënte audit procedures;
- lange doorlooptijden met betrekking tot rapportering en betaling;
- onduidelijkheid met betrekking tot staatssteunregeling.

Het is niet steeds duidelijk in hoeverre dit voortkomt uit de Europese regelgeving, dan wel additionele Vlaamse regels. De universiteiten zijn uiteraard steeds bereid om hun ervaringen en suggesties te delen met de betrokken administraties, ook vanuit hun ruime ervaring met andere (Europese) projectfinanciering.

6. De centrale rol van universiteiten in innovatiesystemen

In haar brief aan minister Muyters (dd. 1 juli 2015) pleitte de VLIR ervoor dat het beleid meer rekening houdt met nieuwe concepten zoals *innovation communities*, *smart specialisation* en open innovatie. De universiteiten hebben de eigen verantwoordelijkheid om vanuit de multidisciplinariteit van hun onderzoek en in afstemming met de industrie nieuwe samenwerkingsopportunities voor innovatie te detecteren, te selecteren en op te starten. Uiteraard zijn de universiteiten vandaag reeds actief in *innovation communities*, zowel in de vorm van niet-structurele samenwerkingsverbanden met bedrijven en overheden als via de Tech Transfer Offices (TTO's), wetenschapsparken, incubatoren, acceleratoren, en zaai/risicokapitaalinvesteringsfondsen. In de innovatieketen vervullen de universiteiten dus nu reeds een brugfunctie tussen het fundamenteel en het toegepast onderzoek en nemen zij die rol meer dan ooit op. Denken we maar aan het Industrieel Onderzoeksfonds (IOF) dat ingezet wordt om de doorstroming naar de markt te bevorderen, en de kennisintensieve spin-offs die de universiteiten oprichten. Terwijl de SOCs zich eerder richten op specifieke thema's, werken de universiteiten veel breder en multidisciplinair.

De kaders voor het vernieuwde clusterbeleid werden ondertussen uitgetekend. De universiteiten stellen vast dat hierop sterk en concreet ingezet wordt, en zijn bereid en in staat om in deze initiatieven een rol op te nemen. De VLIR vindt het belangrijk dat elk van die clusters een brede groep van kennisinstellingen betreft gezien dit meerwaarde zal geven niet alleen voor de bedrijven, maar ook voor de kennisinstellingen zelf.

7. Open access, open data en openbaarheid van bestuur

Voor de uitrol van het open access en open data beleid in het beleidsdomein EWI zou de nadruk voornamelijk liggen op het onderzoeksportaal Flanders Research Information Space (FRIS). Maar voor de universiteiten zijn die gesuggereerde verbanden tussen open access, open data en FRIS onduidelijk.

FRIS omvat immers gecatalogeerde informatie over het publiek gefinancierd onderzoek in Vlaanderen m.n. over (lopende en toegekende) onderzoeksprojecten, de betrokken onderzoekers / onderzoeksgroepen / kennisinstellingen, een korte omschrijving van de onderzoekthema's en op termijn ook informatie over de tot stand gekomen publicaties. Deze gegevens (of metadata) komen in het kader van openbaarheid van bestuur voor het brede publiek beschikbaar via FRIS zoals die vanuit de beheerssystemen van de universiteiten worden doorgestuurd. EWI doet tevens beroep op FRIS voor de supranationale rapportering waarvoor FRIS ook is opgezet. Het gaat hier niet over open access of open data.

Open Access verwijst naar het gratis online beschikbaar stellen van wetenschappelijke output, meestal in de vorm van publicaties. Elke Vlaamse universiteit heeft ondertussen een eigen Open Access beleid uitgewerkt (cfr. roarmap.eprints.be; openaccess.be) en engageert zich al geruime tijd om publicaties

van hun onderzoekers vrij toegankelijk te maken. Daarbij wordt met name de *Green Road to Open Access* gevolgd waarbij de auteur zijn/haar werk deponereert in een (universitaire) Open Access repository en dit werk daar legaal zelf publiek toegankelijk maakt. Deze nieuwe manier van het toegankelijk maken van publicaties impliceert dat de kennisinstellingen blijven ijveren om tot andere akkoorden met uitgeverijen te komen met betere garanties tot betaalbare Open Access.

De Vlaamse universiteiten overleggen momenteel samen met de SOCs over hun research data managementbeleid, de aankoop van infrastructuur (om onderzoeksdata te bewaren) en hun open data beleid. Zij streven hierbij naar gezamenlijke afspraken.

Het is bijgevolg duidelijk dat de universiteiten zich verder inzetten voor en investeren in open access en open data, in aansluiting bij de Europese agenda.

Tot slot

De VLIR kijkt uit naar de reacties op deze nota en naar een verdere constructieve samenwerking met de overheid.

Bijlagen:

VLIR-advies over de nieuwe accenten in het Vlaams wetenschaps- en innovatiebeleid, dd. 17 december 2014

VLIR-brief over de rol van universiteiten in innovatiesystemen, dd. 1 juli 2015

VLIR-brief over de toekomst van de IUAP[¶]. Samenwerkingsakkoord tussen de Gemeenschappen, dd. 10 september 2015

VLIR-brief over de bijkomende wetenschappelijke onderzoekers, dd. 1 oktober 2015